

Prof. dr hab. Jacek Wojnicki

Katedra Systemów Politycznych UW

Recenzja pracy doktorskiej mgra Macieja Kulki „Platforma Obywatelska RP w systemie politycznym Polski w latach 2001-2013”, Lublin 2023, ss. 430

Recenzowana praca pozostaje w głównym obszarze moich zainteresowań badawczych – problematyka systemu politycznego Polski. Mgr Maciej Kulki omawia kwestie funkcjonowania jednego z dominujących ugrupowań politycznych (PO) w ostatnim okresie najnowszych dziejów Polski. Co prawda zagadnienie ugrupowań politycznych jest wdzięcznym tematem dla opracowań z zakresu nauki o polityce i administracji oraz nauk prawnych (Wojtaszczyk, Antoszewski, Żmigrodzki, Sokół, Herbut, Chmaj, Michalak, Hartliński, Wojtasik), ale wielka dynamika zmian w przedmiotowym zakresie powoduje, iż prace te nie powielają (z reguły) dotychczasowej wiedzy politologicznej. Dodatkowo warto nadmienić sprofilowanie pracy doktorskiej na wybranego okresu dziejów najnowszych. Należy odnotować, iż recenzowana praca również miała ambicje być w wielu wątkach nowatorska i wprowadzać nowe wątki do badań nad kształtowaniem się najnowszego etapu polskiego systemu partyjnego, szczególnie w kontekście ewolucji działalności analizowanej partii politycznej. Część z tych zamierzeń udało się z powodzeniem zrealizować w przedstawionej rozprawie.

Praca jest dość obszerna, liczy wraz z bibliografią oraz załącznikami – ponad 430 stron. Konstrukcja pracy nie wydaje się być, do końca, prawidłowa. Mam poważną uwagę co do pewnego „zwichrowania struktury rozprawy”, ostatni piąty rozdział liczy ponad 70 stron. Rozdziały pozostałe są skonstruowane w

sposób symetryczny, rozdział piąty (70 stron) wyraźnie sprawia wrażenie myśli „przeciążonych”, których wystarcza na dwa, kompletne rozdziały. Pozostałe – tzn. pierwszy, drugi oraz trzeci i czwarty natomiast są ułożone w miarę symetrycznie. Układ poszczególnych rozdziałów – co należy szczególnie podkreślić w tym miejscu - wynika z przyjętych założeń chronologiczno-problemowych.

Autor dokonał podziału monografii na pięć zasadniczych rozdziałów. W pierwszym omówione zostały kwestie węzłowych - zdaniem Doktoranta – zagadnień genezy i uwarunkowań funkcjonowania PO RP, w tym instytucjonalizacji partii politycznych w III RP, rodowodu ideowego stronnictwa oraz próby umiejscowienia ugrupowania w systemie partyjnym. Rozdział liczy 40 stron. Przedmiotem zainteresowania były zagadnienia instytucjonalizacji partii politycznych, najczęściej stosowanej typologii tego zjawiska. Nadmienić należy, iż przywołano w nim nie do końca reprezentatywną literaturę przedmiotu (dziwi brak prac K. A. Wojtaszczyka, W. Skrzydły czy St. Gebethnera). Struktura pojęciowa jest opanowana na średnim poziomie, choć zdarzają się pewne uproszczenia. Dziwi poza tym sięganie do klasycznych definicji typu koalicja rządowa, system polityczny czy partyjny na podstawie tylko leksykonów i słowników, nawet jeżeli autorzy podanych definicji należą do znaczących badaczy (M. Żmigrodzki, A. Antoszewski czy też W. Sokół). W pracach naukowych należy raczej przeprowadzać bardziej pogłębione kwerendy, a więc sięgać do znaczących, można rzec klasycznych monografii naukowych, dedykowanych wzmiankowanym, pierwszoplanowym zagadnieniom politologicznym. Z kolei geneza ugrupowania i jego dalsza ewolucja została ukazana dość pobieżnie bez ukazania „momentu bazowego” powstania nowego stronnictwa na przełomie 2000 i 2001 roku, a więc sporów przy kształtowaniu nowego projektu politycznego (odejście frakcji D. Tuska po przegranych wyborach do władz krajowych na kongresie UW w grudniu 2000 roku,

oczekiwanie na nowy projekt polityczny na bazie kampanii prezydenckiej Andrzeja Olechowskiego jesienią 2000 roku, „wypalenie się” projektu AWS w perspektywie rychłych wyborów do Sejmu i Senatu, tarcia ze środowiskiem SKL, „wycinanie” kolejnych liderów z triumwiratów (okres 2003-2009). Natomiast odwołanie się do wizerunku ugrupowania liberalnego pomija zasadnicze kwestie „cleavage” (podziałów społecznie znaczących) na polskiej scenie politycznej, wynikającej z tego faktu słabości ugrupowań liberalnych (już w czasach II RP). Brakuje także głębszego i bardziej analitycznego zdefiniowania czym jest liberalizm w polityce oraz gospodarce końca XX wieku i początku 21 stulecia i czym charakteryzują się ugrupowania liberalne, szczególnie w państwach postsocjalistycznych (a Polska przecież do tej kategorii należy). Należy również wskazać, iż część pracy odnosząca się do wyborów parlamentarnych powtarza się dwukrotnie (w pierwszym rozdziale – trzecia część) oraz w rozdziale ostatnim.

Drugi rozdział – zawierający 36 stron – został poświęcony analizie programu analizowanego stronnictwa. Poddano analizie węzłowe aspekty dokumentów programowych, takich jak założenia polityczno-ustrojowe, założenia społeczno-gospodarcze oraz założenia polityki międzynarodowej i kwestie bezpieczeństwa Polski. Wyrazić należy żal, iż dokumenty programowe zostały przedstawione w sposób zbyt statyczny, bez konfrontacji z opiniami ekspertów czy bezstronnych obserwatorów sceny politycznej. Trzeci rozdział (liczący 32 strony) analizuje merytorycznie zagadnienie kluczowe dla recenzowanej rozprawy doktorskiej – struktura organizacyjna PO. Analiza politologiczna skupiona została wokół istotnych zagadnień – członkostwa w stronnictwie, kwestiom struktur władz partii na poziomie centralnym, a także strukturom władz lokalnych. Pewnym mankamentem jest brak szerszej perspektywy porównawczej, analizie poddano jedynie dokumenty partyjne – przede wszystkim statut analizowanego stronnictwa. Szczególnie wspomniane braki są widoczne przy omawianiu kwestii władz partii, bez szerszego ukazania

praktyki funkcjonowania partii (wybory kolejnych liderów, kwestia demokracji wewnątrzpartyjnej, tradycja kontrkandydata do najwyższych władz partii, wprowadzenie i praktyka bezpośrednich wyborów z 2013 roku). W obecnym kształcie Autor dokonuje analizy ewolucji struktury organizacyjnej tylko w jednej perspektywie instytucjonalnej z pozycji przepisów dokumentów partyjnych. To wydaje się niewystarczające do wyciągnięcia szerszych wniosków analitycznych. Rozdział czwarty liczący 35 stron, stanowi naturalne rozwinięcie poprzedniego. Analizuje bowiem kwestie udziału PO RP w kolejnych elekcjach powszechnych – czyli na arenie parlamentarnej, lokalnej i w znacznym stopniu regionalnej (samorządowej) oraz w wyborach na urząd prezydenta państwa. Analizy dokonano poprzez badania rezultatów wyborczych, a bardziej zasadne byłoby ukazanie pewnych rywalizacji międzypartyjnej w czasie kampanii wyborczych. Ostatni rozdział stanowi najbardziej rozbudowany fragment pracy – ocena udziału analizowanego ugrupowania w rywalizacji wyborczej i procesie rządzenia. Liczy on – jak wskazano – ponad 70 stron. Wydaje się on w obecnej formule - zbyt rozgadany i przeciążony. Przy analizie kilku aspektów wnioski byłyby na pewno pełniejsze, a analiza bardziej wnikliwa i szczegółowa, gdyby została rozbita na dwa kolejne rozdziały np. wedle klucza PO w ławach opozycji (czyli okres do 2007 roku) oraz w gabinetach rządowych (po 2007 roku).

Praca poprzedzona jest wstępem rozciągającym się na 13 stronach. We wstępie znajdujemy większość wymaganych elementów w tej części pracy – mamy zatem dość szczegółowo zarysowane wprowadzenie do obszaru problemowego z dość szerokim odwołaniem do dotychczasowej literatury przedmiotu (odnoszącej się do kwestii problematyki partii, systemów partyjnych oraz funkcjonowania ugrupowań politycznych w systemie politycznym). Dodatkowo wskazano w sposób wyraźny motywy podjęcia tematu badawczego oraz problem badawczy i szczegółowy cel rozprawy. Można się zastanowić nad celowością rozbicia hipotez szczegółowych aż na klika drobnych elementów, co

stanowi zbyt duże rozproszenie. Hipoteza główna zakłada, iż „Platforma Obywatelska RP w odróżnieniu od innych partii politycznych stała się przykładem udanej adaptacji politycznej do mechanizmów demokratycznego systemu politycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, ukształtowanych w ramach procesu transformacji”. Z uwagi na kształt nie jest ona właściwą hipotezą badawczą, bez uwzględnienia zmiennych zależnych i niezależnych. Hipotezy pracy zostały wzbogacone o konkretne pytania badawcze (w liczbie czterech), w rozprawie nazwane jako problemy badawcze. Są one konstruowane w sposób dość dociekliwy i zasadny. Nie dość szczegółowo zostały określone ramy czasowe pracy – z jednej strony rok 2001, a z drugiej rok 2013. Cezury czasowe zostały ustalone nie dość rzetelnie i poprawnie – pisałem już o tym uprzednio. We wstępie szczegółową uwagę zwrócono na kwestie orientacji badawczej i zastosowanej metodologii. Doktorant uznał za stosowne sięgnięcie do analizy instytucjonalno-prawnej, analizy systemowej, analizy decyzyjnej, a także zastosowano metodę porównawczą. Wybór omawianych metod został dość dokładnie uzasadniony i umiejscowiony w konkretnych rozdziałach pracy doktorskiej. Dobrze, iż odwołano się do metody historyczno-opisowej, szczególnie w kontekście ukazania genezy kształtowania analizowanego stronnictwa i ewolucji jego struktur. Pewien niedosyt u Recenzenta sprawia jedynie dość powierzchowne odwołanie do literatury przedmiotu w zakresie ujęcia metodologicznego, opracowanie Andrzeja Chodubskiego, kluczowe i klasyczne na polskim rynku politologicznym, nie zostało wskazane we wstępie ani w bibliografii.

Zakończenie rozprawy rozmieszczone zaledwie na 5 stronach w sposób dość mało konkretny odnosi się do stawianych (hipo)tez badawczych oraz pytań szczegółowych, nie pozwala równocześnie Doktorantowi na przedstawienie – w sposób szerszy - własnych sądów wywodząc je z prezentowanych uprzednio analiz. Jest to bardziej syntetyczne streszczenie wcześniejszych wywodów mgra

Macieja Kulki. Taka konstrukcja zakończenia pozostawia uczucie „sporego niedosytu” u Czytelnika i Recenzenta zarazem.

Jednocześnie należy zaakcentować, iż Autor dość zgrabnie i wiarygodnie wskazał na wątek kluczowy i poboczne rozważań. Recenzowana praca może być umieszczona w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce, ale jest również pisana na pograniczu nauk socjologicznych (socjologia polityki). Należy podkreślić, iż omawiany doktorat jest utworem w znacznym stopniu deskryptywnym (co najczęściej się zdarza w naukach społecznych oraz humanistycznych), ale do nie najmocniejszych jego stron należą elementy analityczne i syntetyczne. Szczególnie są one zauważalne w rozdziale czwartym oraz piątym. Ten fragment dysertacji doktorskiej oceniam najwyżej. Świadczy on bowiem pokładach erudycyjnych Doktoranta, do których należy bardziej śmiało sięgać.

Język wywodów jest dość przejrzysty, a zarazem dynamiczny. Najbardziej statyczny język opisu znajdujemy w drugim i trzecim rozdziale, przy omawianiu kolejnych aktów normatywnych i dokumentów partyjnych odnoszących się do kwestii szkicowania kolejnych deklaracji programowych. Na podkreślenie zasługuje jednakże fakt, iż Doktorantowi nie udało się uniknąć żargonu publicystycznego, co stanowi istotną „wartość ujemną” w pracy naukowej, a szczególnie - awansowej. Przywoływane (hipo)tezy badawcze na ogół znajdują potwierdzenie w podnoszonych argumentach. Mam jednakże kilka uwag formalnych odnoszących się do prezentowanych wywodów. Po pierwsze: Doktorant pisze o pozycji PZPR w okresie Polski Ludowej, a przecież Polska Ludowa funkcjonowała od 22 lipca 1944 roku aż do 29 stycznia 1990 roku, a okres funkcjonowania dominującego ugrupowania monopartyjnego wyznaczają dwa etapy polityczno-historyczne – należący do PPR, a potem dopiero do PZPR. Po drugie: struktura pojęciowa z zakresu partii politycznych nie jest należycie dopracowana – Andrzej Olechowski nigdy nie był członkiem Unii Wolności (s.

159), z kolei UW i AWS stanowiły dwa oddzielne i suwerenne byty polityczne (s. 33).

Po trzecie: Konstytucja z lipca 1952 roku nie ustanawiała instytucjonalizacji prawnej partii rządzącej, choć praktyka polityczna tego okresu dawała tego procesu aż nad wyraz przykładów. Konstytucjonalizacja partii politycznych w polskim prawie zaczęła się dopiero od noweli lutowej z 1976 roku. Po czwarte: Doktorant stosuje terminologię, bardziej pasującą do urzędowych pism, a nie pracy naukowej, można powyższą manierę dostrzec szczególnie przy omawianiu dokumentów programowych PO oraz dokumentów wewnątrzpartyjnych np. typu statutu stronnictwa. Jest to zapewne nawyk z wykonywanej pracy zawodowej, przypomina bowiem styl dokumentów urzędowych i jego żargon. Po piąte: razi stosowanie zwrotów natury publicystycznej np. „blok wschodni”, „fatalna atmosfera” itp. Szóste: Niektórych istotnych autorów prac z zakresu partii politycznych oraz systemów politycznych Doktorant wskazuje – niejako z tzw. Drugiego źródła, co nie świadczy o dostatecznej solidności naukowej. Uwaga powyższa odnosi się np. przypisu nr 13, nr 17. Przywołany leksykon jest pracą zwięzłą pod redakcją naukową i każde hasło ma swoich konkretnych autorów, których należy przywołać. Po siódme – w pracach o naukowych ambicjach (a rozprawa doktorska do takich należy) należy unikać szukania źródeł w popularnych informatorach elektronicznych typu wikipedia, czego autor w recenzowanej pracy nie unikał, a wręcz przeciwnie często stosował. Poza tym nie zachowano rzetelności i dokładności, nie odnotowując zgonu kilku znaczących postaci z naszego życia publicznego – T. Mazowieckiego, J. Oleksego czy J. Kulczyka, co nie wystawia badaczowi dobrego świadectwa.

Strona formalna pracy również nie budzi poważniejszych zastrzeżeń, Doktorant dość często stosuje przypisy zarówno takie, w których odwołuje się do przywoływanej literatury przedmiotu, jak i te, w których zamieszcza dodatkowe

informacje, niepasujące do głównego wątku prezentowanej analizy. Świadczą one o uporządkowanej wiedzy politologicznej mgra Macieja Kulki, wystawiając mu w tym zakresie bardzo dobre świadectwo. Warto podać w tym miejscu, iż łączna liczba przypisów wynosi 572. Należy również odnotować staranność przy przygotowaniu licznych tabel oraz wykresów. Praca jest zakończona szczegółową bibliografią oraz wykazem tabel (40), wykresów (5) oraz map (8).

Bibliografia zgromadzona i wykorzystana w rozprawie jest bardzo bogata i dość reprezentatywna dla analizowanego zagadnienia. Doktorant zgromadził liczne akty prawne, dokumenty proveniencji partyjnej, materiały o charakterze źródłowym, monografie i opracowania naukowe, rodzime, jak i (choć nieliczne) zagraniczne. Obejmują one ponad 28 stron znormalizowanego druku. O staranności Doktoranta świadczy również pogrupowanie bibliografii na kilka części merytorycznych –wedle wskazanego powyżej klucza problemowego. Wskazać należy jednakże na pewną niekonsekwencję Autora – wymienia badaczy kwestii partii i systemów partyjnych we wstępie, a nie wymienia żadnej ich pracy, ani w przypisach, ani w zasadniczej bibliografii (uwaga powyższa odnosi się np. do piszącego te słowa). Dziwi brak odwołania do prac K. A. Wojtaszczyka czy wspomnień polityków, szczególnie związanych z omawianym ugrupowaniem (*Alfabet Rokity*, wspomnienia J. Palikota, G. Schetyny czy P. Piskorskiego, biografie D. Tuska). Zabrakło również odwołania do licznych monografii z najnowszych dziejów politycznych III RP (W. Roszkowski, A. Chwalba, G. Kucharczyk, A. K. Piasecki, J. Karpiński, A. Hall itp.). Poza tym część przywołanej bibliografii sprawia wrażenie bardziej bibliografii omawianego zagadnienia, a nie recenzowanej pracy.

Powyższe uwagi krytyczne w niczym nie umniejszają wagi prezentowanej monografii naukowej. Jego Autor – w zdecydowanej większości – sprostała podjętemu przedsięwzięciu, zaprezentowana analiza jest w znacznym stopniu dojrzała i kompleksowa, uniknięto na ogół języka publicystycznego i rażących

uogólnień. Elementy analizy i syntezy przeważają nad opisem. Zgodnie z ustawą z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. 2011, nr 84, poz. 455) opowiadam się niniejszym za dopuszczeniem mgra Macieja Kulki do dalszego etapu „procedury doktorskiej” i wystąpieniem do Rady Naukowej Dyscypliny o nadanie stopnia doktora nauk społecznych w zakresie nauki o polityce i administracji, na podstawie przygotowanej rozprawy w przypadku pozytywnie przeprowadzonej obrony.

Warszawa, dn. 8 maja 2023 roku

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Wojnicz', is positioned to the right of the date.